

4613/2854

Az Iskolai Filmtézet diafilm sorozata

61. szám.

RÁKOK - PÓKOK - SOKLÁBUAK

Állattani sorozat: 7.

Készült: 1952. évben.

1. Rákok osztálya. A rákok szervezete jelentősen különbözik a rovarokétól. A fej és tor együttesen a fejtort képezi. Legtöbbjüknek testét mésszel átitatott chitinpáncél borítja. Két pár csápja, öt vagy sok pár lába van. A rákok legtöbb faja vízi életmódot folytat, azok tehát kopolyuval lélegzenek. Rengetek faj él édes és sós vizekben egyaránt, sőt néhány fajuk a szárazföldi életmódra tért át. De ezek is kivétel nélkül csak nedves, párás helyen élnek.

2. Evezőlábu rákok, Pocsolyákban, állóvizekben mindenütt gyakoriak. Külső testalkatuk és belső szervezetük igen egyszerű. Szívük nincs, sőt lélegzőszervük sem, mert testüket oly vékony kitin borítja, hogy a gázcsere ezen keresztül az egész testfelületen végbemehet.

3. Bolharák. Folyóvizünk, tavak és posványok sekélyebb részein ezrével tanyáznak. Ha világosság éri őket, sebesen menekülnek sötétebb helyekre. A tengerekben is óriási tömegekben élnek, s mint a tengeri dögök eltakarítói nagy hasznot hajtanak.

4. Vízibolha /dafnia/. A halgazdaság szempontjából igen fontos. A halak fontos tápláléka. Száritva akvaristák igen jól ismerik. Belső szervezete igen egyszerű.

5. Naupliusz lárva. Egyes fejletlen rák petéjéből kibuvó lárva teste tojásdad alakú, még nincs feje - tora - potroha elkülönítve. Három pár izelt végtagjával vígan uszkál. Ezt a valamennyi alsóbbrendű rákra jellemző lárva alakot naupliusz lárva-nak nevezzük. Régebben úgy gondolták, hogy más fajú állat, pedig csak az állat fejlődési alakja. Ennek továbbfejlődése révén alakul ki a végleges alak.

6. Folyamirák. A rák folyókban, patakjainkban él. Képünk a folyami rákokat mutatja be. Teste általában barnás, az olajzöldig változó, 25 cm hosszúra is megnő.

7. A rák tagolt váza. A képen a rák fejtörét figyelhetjük meg, valamint a szelvényezett potrohát. Elöl van a két pár csápjuk. Mögötte látjuk a nyélen ülő összetett szemeket. Páncélján a fej és a tor közt mély barázdát látunk. A fejtör mellett látható az 5 pár járóláb. Az első pár láb vége ollóvá alakult, de

a mögötte lévőkön is megjelenik az olló. Jól láthatók az uszólemezekké alakult végső szelvények.

8. Rák szájrészei. A rák szájszervei 6 pár végtagból alakultak ki. Van egy pár rágó, két pár állkapocs és három pár rágóláb.

9. Rák belső szervei. A képen a rák hosszmeteszét látjuk. A fejen a 2 pár esápot látjuk. Ezekkel tapogat és szagol. Gyomra falán 2 rákszem van. Vedlés idején, amikor még az új páncélja puha, a rákszem mészanyaga oldódik fel és kerül a véráramba, hogy aztán az új páncélt megszilárdítsa. - Szíve a hátpáncél közepe alatt fekszik és lüktetéssel hajtja a szintelen vért.

10. Homár és langusza. 40 cm hosszúra is megnő a langusza, színe élénk vöröses ibolyaszínű, néha karminvörös. Egyes óriási példányok 6-8 kg súlyúak is lehetnek. Képünkön homárral együtt látható a langusza, hátpáncélja szegélyét két vastag túske díszíti s hátpáncéljának felülete sűrűen tüskés, míg a potroha sima. A homár - a közönséges tengeri rák - nagyon hasonlít a folyami rákhoz. A norvég partoktól a Földközi tengerig mindenütt gyakori. Az alacsony tengerfenék zsarnok ragadozója.

11. Tarisznyarák. Rövidebb - hosszabb ideig meg tud élni a szárazföldön is. Az Északi tenger partjain közönséges. Nagysága és jó íze miatt, nagyon keresik.

12. Tengeri pók. Azokat a rákokat, amelyeknek testformája háromszögű, tengeri pókoknak nevezzük. Lomha, lassu mozgású állatok, a tenger fenekén mászkálnak. A Földközi tenger partjának lakói kedves csemegéjük gyanánt fogyasztják.

13. Pókok osztálya. A pókok testének szelvényezettsége a legtöbb fajon már nem ismerhető fel. A fej és tor, egységes fejtorrá olvad össze. A szobák sarkaiban, a kert bokrain gyakran látjuk a finom szálakból szőtt pókhálót.

14. Keresztespók. A pókokra jellemző tulajdonságokat a keresztespókon ismerjük meg. Képünkön him és nőstény keresztespókot látunk jellemző alaku pókhálójukon.

15. Pókháló. A pókháló készítésénél a keresztespók először sokszögű keretet készít, majd ennek oldalait átlós irányban egyesíti. A központból sugarasan, kerék küllőszerűen sugarak ágaznak ki. Ez a pókháló még nem ragad. Csak ezután tölti ki a kereket és a küllőket ragadós szálakkal. Ha a pókhálóba légy, vagy más rovar kerül, a szálak közé beakadva vergődni kezd, a pók hozzáfut, megmarja, a sebbe gyorsan ölü mérget bocsájt és minden oldalról beburkolja áldozatát az ecélra kibocsátott fonálába. Ezután ott hagyja a zsákmányt. - Az áldozat belső részei a mérge hatására gyorsan megemésztenek. Rövid idő múlva a pók visszatér az ál-

zathoz és felszívja azt. A rovarokból a pókhálóban csak a kitin-váz marad.

16. A keresztspók jellemző szervei. A pók a háléhoz szükséges szálát nem a szájából ereszti, mint a hernyó, hanem a potroha végén lévő fonómirigyekből. A mirigyek kivezető csövecskéin át több szálát indít egyszerre, ezeket aztán a lábai végén lévő bordás karmokkal és fogas sörtékkel fonja össze egy szállá. Már a kis pók is tud szálát eresztetni, a felnőtt pedig loo méternyit is bocsáthat ki egyszerre a fonómirigyéből.

17. Keresztspók belső szervei. Belső szervezete nagyjából a rovarokéhoz hasonló, de csak két lélegző nyílása van s ezek sajátságos szerkezetű lemezes tüdőkhöz vezetnek.

18. Kaszáspók. A keresztspók távolabbi rokona a hosszú lábú kaszáspók. Nappal a falakon elrejtve pihen, Éjjel apróbb rovarokat fogdos.

19. Madarászpók. Melegebb országokban nagy és mérges pókok is vannak. Legnagyobb a Délamerikában élő kolibrikre vadászó madarászpók.

20. Buvárpók. A vízi buvárpók víz alatt vadászik. Hálójából szőtt buvár-harangját levegővel töltve, abban lesi zsákmányát.

21. Skorpiók. Főleg melegebb országokban élnek. Törzsük fejtorból, petrohból és utópotrohból áll. A skorpiónak négy járólábpára előtt egy pár ollója van. Ezzel ragadja meg a prédáját. Az utópotroh utolsó íze sarlós végő és méregmirigy van benne. A nősténye eleven fiakat tojik.

22. A kullancs. Emlős állatok gyakori parazitája a gombostünyi kullancs. Fejét "áldozatának" bőrébe mélyeszi és addig szívja véré, amíg akkorára nem duzzad, mint egy borsószem. Ekkor leejti magát, hogy petéit lerakhassa. Néha az ember bőrébe is belefuródik. Ha olajjal, vagy petroliummal bekenjük, könnyen kiemelhető, egyébként inkább a feje szakad a bőrbe és kellemetlen gennyedést okozhat.

23. A rüh-atka. Ember és állat bőrében egyaránt élőszködik. A hámrétegben járatokat rág és utközben rakja le a petéit. A rühességnek nevezett kellemetlen betegséget idézi elő. Kénes, zsíros kenőcsökkel lehet ellenük védekezni, mert a zsír a levegőt elzárja és így az atkák megfulladnak.

24. Tyukpoloska vagy óvantag. Igen kártékony és veszedelmes élőszködője a tyukoknak. Éjjel mászik elő a tyukól repedéseiből és az alvó szárnyasok bőrébe furja be magát és szívja az állatok véré. Nagy tömegben lép el a tyukokat, amelyek legyengülnek, bágadtak lesznek és esetleg el is pusztulnak. Nagyon nehe-

zen lehet kiirtani. Az óvantagos fából készült tyukólat legjobb szétszedni és a deszkákat elégetni.

25. Soklábuak osztálya. Testük fejre és sok szelvényből álló törzsre tagozódik. Sok izelt lábuk van: minden szelvényen egy vagy két pár jelenik meg. Van egy pár csápjuk is, szárnyaik nincsenek.

26. Fúrge százlábu. Rendesen a fák repedéseiben, a kamrákban, fészerekben, kövek alatt, nyirkos nedves helyeken él. Rovarokkal táplálkozik. Testük nem hengeres, hanem lapított.

27. Sávcs százlábu. Hosszu, kigyó alaku teste sok egyforma szelvényből áll. Minden szelvényén két pár rövid izelt lába van. Korhadó növényi anyagokkal táplálkozik. Nappalra kövek alá rejtőzködik.

PELSŐOKTATÁSI JEGYZETELLÁTÓ VÁLLALAT BUDAPEST

Felelős vezető: Heitter Imre

8-2319/61/PE